

wereldbeeld en idealen niet meer congruent waren met de maatschappelijke werkelijkheid.

Dit laatste gegeven is ook bepalend voor een eendoordeel over de waarde van de *Herinneringen* als historisch document. Die wordt enigszins beperkt door het feit dat Calmeyer niet representatief was voor de Nederlandse landmachtofficier; in de kringen van luchtmacht en marine gold hij zelfs als *rara avis*. Hoffenaars stelling (188) dat we door kennismaking van de denkbepelden van Calmeyer een goed inzicht krijgen in de visie van politiek behoudende protestantse officieren lijkt mij daarom enigszins aanvechtbaar. Zijn gedachtengoed met de sleutelbegrippen God, Nederland, Oranje, dienen, eer en plicht doen denken aan de wereld van de Oostpruisische beroepsofficier in de tijd van keizer Wilhelm; en sommige alinea's in de *Herinneringen* hebben een treffende overeenkomst met passages in de mémoires van De Gaulle. Kortom: Calmeyer was in militair en politiek Nederland een interessante solitair.

Hoffenaars bewerking van de *Herinneringen* is voorbeeldig. De annotatie, comfortabel onderaan de bladzijde, met talloze *cross references* naar literatuur en archivalia, maakt het egodocument goed toegankelijk. Niet alleen de behandelde militaire kwesties worden uit de doeken gedaan, de informatie over de (internationaal)-politieke situatie is zo royaal dat ook latere generaties die deze bron raadplegen zich gemakkelijk in de behandelde periode kunnen verplaatsen.

De bronnenpublicaties mogen hun langste tijd gehad hebben, egodocumenten, mits afkomstig van auteurs die iets te zeggen hebben en goed bewerkt, zoals Calmeyers *Herinneringen*, blijven de moeite van het uitgeven waard.

C. B. Wels

Chr. Klep, R. van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag: Sdu uitgevers, 1999, 399 blz., f49,90, ISBN 90 12 08766 X).

Tijdens zijn getuigenis voor de Tijdelijke commissie besluitvorming uitzendingen noemde het voormalige CD A-kamerlid Ton de Kok de Nederlandse bereidheid om deel te nemen aan vredesoperaties 'pathologische zendingsdrang'. De studie *Van Korea tot Kosovo* schetst echter een volstrekt tegengesteld beeld. Zeker tot begin jaren negentig was Nederland helemaal niet zo te porren voor deelname aan vredesoperaties van de VN. Nederland nam al snel een ambivalente houding aan ten opzichte van de VN. Het was ook bepaald niet ingenomen met de druk van de Veiligheidsraad om te stoppen met de Eerste politionele actie en het voelde zich in de hoek gezet toen de Tweede politionele actie ons land zelfs kwam te staan op een formele veroordeling door de Veiligheidsraad. Nederland stond dan ook niet te trappelen om deel te nemen aan de VN-macht die werd ingezet tijdens de Korea-oorlog. Pas na druk van de VS ging de Nederlandse regering overstap en stelde een troepenmacht van ruim 600 soldaten ter beschikking. Hoe gering de affiniteit van ons land met de VN was, bleek opnieuw in 1962 toen de Veiligheidsraad Nederland dwong om het bestuur over Nieuw-Guinea over te dragen. Uit wrok weigerde Nederland zelfs een jaar later één van de niet-permanente zetels van de Veiligheidsraad te bezetten.

Niet alleen stekelige gevoelens ten opzichte van de VN bepaalden de geringe bereidheid om deel te nemen aan vredesoperaties, maar vooral het ministerie van defensie probeerde zich zoveel mogelijk te verzetten tegen deelname. Voor de rechtgeaarde militair waren vredesoperaties natuurlijk 'a lesser form of soldiering', maar belangrijker was dat defensie vond dat die afbreuk deden aan wat zij zag als haar hoofdtaak, namelijk verdediging tegenover een

mogelijke aanval van het Warschaupact. Daarin vond defensie wel het ministerie van buitenlandse zaken op haar weg. Dit ministerie was van mening dat ons land juist aan internationaal gezag en prestige zou winnen door haar bereidheid deel te nemen aan VN-operaties. Dat bleek bijvoorbeeld bij het verzoek van de secretaris-generaal van de VN, Dag Hammarskjöld, die Nederland in 1959 benaderde om troepen ter beschikking te stellen aan de *stand-by peacekeeping forces*. Dat waren eenheden die in voorkomende gevallen op afroep beschikbaar waren voor VN-operaties. Defensie traineerde lang en succesvol. Pas in 1965 deed minister Luns een volwaardig aanbod aan de VN. De deelname aan de VN-operatie in Zuid-Libanon (Unifil), die duurde van 1979 tot 1985 was de eerste volwaardige Nederlandse deelname aan een VN-operatie sinds Korea. Ook in dit geval stond defensie niet te springen, maar buitenlandse zaken wilde juist wel omdat het bang was dat ons land prestige zou verliezen als het dit verzoek van de VN zou afwijzen. Typerend voor de houding van defensie was haar verzet tegen de oprichting van een VN-opleidingsinstituut, waarin soldaten zouden worden opgeleid voor Unifil-taken. Defensie was bang dat een dergelijk instituut regering en parlement teveel in de verleiding zou kunnen brengen om deelname aan deze operatie meer dan nodig te verlengen.

Het einde van de Koude Oorlog luidde een nieuwe fase in. Defensie kon niet meer wijzen op het rode gevaar om deelname aan vredesoperaties te blokkeren. Integendeel, deelname aan VN-taken was juist cruciaal voor de krijgsmacht om zich te kunnen legitimeren en om excessieve aanslagen op het budget te kunnen voorkomen. De Golf, Cambodja, Angola, Haïti en natuurlijk het voormalig Joegoslavië waren gebieden waar ons land zich liet zien. Na de traumatische ervaring in Srebrenica, dat onder de voet werd gelopen in 1995, had Nederland het wel even gehad. De animo om te participeren in VN-operaties was behoorlijk teruggelopen. Diverse verzoeken van de kant van de VN werden niet gehonoreerd. Vooral de linkse fracties in de Tweede Kamer hadden daar moeite mee en toen Nederland niet thuis gaf om deel te nemen aan een vredesoperatie in Albanië schreven de kamerleden Van den Bos (D'66) en Valk (PvdA) een artikel in *de Volkskrant* onder de kop 'Een onzichtbaar leger is ons geen dertien miljard waard'. De auteurs van dit boek zeggen het niet met zoveel woorden, maar suggereren wel dat die kritiek ertoe leidde dat defensie opeens bereid bleek deel te nemen aan de vredesoperatie in Cyprus.

Van Korea tot Kosovo is een helder overzichtswerk van de vredesoperaties sinds 1945. Het valt uiteen in twee delen. Het eerste deel bevat een meer integrale behandeling van deze operaties, waarin een historische analyse wordt gegeven van de vredesoperaties en de besluitvorming. In het tweede deel wordt het verloop van de operaties beschreven volgens vaste kerngegevens. Het dient vooral als naslagwerk.

De auteurs, beiden verbonden aan de Sectie militaire geschiedenis van de Koninklijke Landmacht, staan uitgebreid stil bij de spanningen die met name het optreden in Libanon en Joegoslavië kenmerkten, namelijk de onmogelijke opdracht om vrede te handhaven in een situatie van feitelijke oorlog. In Libanon werden daar al wrange ervaringen mee opgedaan, die er uiteindelijk toe leidden dat ons land zich terugtrok. De Nederlanders hadden vooral te lijden onder de door Israël geprotegeerde militie van Haddad. Dat doet de vraag opwerpen hoe het mogelijk was dat de VN gezien de ervaringen die bij deze en ook andere operaties waren opgedaan in het voormalige Joegoslavië in eenzelfde situatie verzeild raakte. Ook daar hadden de strijdende partijen volstrekt niet de intentie om tot vrede te komen en toch kenmerkte het optreden van Unprofor zich door vredeshandhaving en niet vredesafdwinging.

Trekken politici dan nooit lessen uit het verleden? Die vraag is intrigerend voor historici. Natuurlijk doen politici dat wel. Er zijn tal van momenten aan te wijzen, waarin het politieke handelen is beïnvloed door ervaringen uit het verleden. Maar waarom dan niet in Bosnië,

bijvoorbeeld? Dat moet vooral verklaard worden uit de dynamiek van het moment en niet uit gebrek aan historisch benul bij politici. De internationale gemeenschap, waaronder de NAVO-lidstaten, was verdeeld over de vraag hoe op te treden in dit conflict. Duitsland bijvoorbeeld was — ook om historische redenen — wars van elke vorm van interventie. Frankrijk voelde zich, om haar moverende redenen, evenmin geroepen om zich hard op te stellen tegenover Servië, terwijl de VS tijdens de eerste jaren van de oorlog van mening was dat de Balkan in de eerste plaats een Europese verantwoordelijkheid was. Bovendien leefde er grote angst bij veel militaire planners dat ingrijpen zou leiden tot partizanen-reacties, die vergelijkbaar waren met die tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kortom, gezien de omstandigheden was de Unprofor-inzet het enige dat haalbaar was op dat moment.

Het alternatief zou zijn geweest om dan maar helemaal niets te doen. Die beslissing heeft het Westen in ieder geval niet willen nemen. Dat zou namelijk hebben betekend, dat het uiteenvallen Joegoslavië helemaal een speelbal zou zijn geweest van de *warlords*. Iets doen, zo was de overtuiging, was in ieder geval beter dan niets doen. Bovendien zou algehele afzijdigheid nooit zijn geaccepteerd door de publieke opinie in de afzonderlijke landen, die zich emotioneel zeer geraakt voelde door de oorlog die dagelijks via de televisie de huiskamer binnendrong.

Nogmaals, de studie is waardevol en bruikbaar voor zowel historici als politici. Ik heb de indruk dat de leden van de Tijdelijke commissie besluitvorming uitzendingen althans de hoofdstukken over de Kosovo-oorlog en Unprofor bij hun voorbereiding hebben gelezen. Natuurlijk zijn er aanmerkingen te maken op dit boek. De auteurs nemen wel voetstoots aan dat het ambitieniveau van defensie om te kunnen deelnemen aan vier vredesoperaties tegelijk is bedacht door de vriendin van de toenmalige defensie-medewerker Rob de Wijk, die op zijn vraag naar hoeveel operaties defensie zich zou moeten richten op lukrake wijze 'vier' riep. Vervolgens zou defensie dit als hoofdpunt van beleid hebben overgenomen. Dit door De Wijk zelf in omloop gebrachte verhaal, dat door Ter Beek zeer is tegengesproken komt nogal apocrief over. De auteurs hadden het op zijn minst moeten verifiëren. Ook kan de vraag worden opgeworpen in hoeverre dit boek niet wat teveel vanuit het gezichtspunt van defensie is geschreven en te weinig de visie van buitenlandse zaken tot haar recht laat komen. Dat neemt overigens niets weg van mijn waardering voor deze studie.

Gerrit Valk

J. A. Nekkers, P. A. M. Malcontent, ed., *De geschiedenis van vijftig jaar Nederlandse ontwikkelingssamenwerking 1949-1999* (Den Haag: SDU uitgevers, 1999, 412 blz., f59,90, ISBN90 12 08762 7).

Bij de vele wetenschappelijke jubileumbundels die historici in dienst van de samenleving verwaardigen, blijven de ministeries tegenwoordig niet achter. De verhouding van Nederland tot de ontwikkelingslanden is onderwerp van een vijftiental artikelen dat tezamen de feestbundel van vijftig jaar ontwikkelingssamenwerking vormt. Het afzonderlijke ministerie dateert weliswaar uit 1973, een staatssecretaris opereerde sinds 1963 en een aanvankelijk mager budget laat zich traceren sinds 1952. Het idee van een jubileum herinnert slechts aan een eerste bijdrage voor een programma 'technische hulp' van de Verenigde Naties uit 1949. De beide jonge redacteuren hebben de ontwikkeling gedurende die halve eeuw helder samengevat in een over-